

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın Alman Basınında Yansıması (Ekim-Kasım 1918)

The Reflection of Mondros Ceasefire Agreements in the German Press (Between October And November 1918)

Yüksel Kaştan*

Öz

Osmanlı Devleti 12 Kasım 1914 tarihinde İttifak Devletlerinin yanında savaşa girmiştir. Osmanlı Devleti Kafkaslar, Çanakkale, Irak, Sina, Yemen, Kanal, Filistin, Suriye, Galiçya, Romanya, Serez ve Makedonya cephelerinde savaşmıştır. Savaşın ilk yıllarında özellikle Çanakkale savaşlarında kazanılan başarı sonrasında savaş uzamıştır. 1917'de Çarlık Rusya'nın savaştan çıkmış olması, ABD'nin İtilaf Devletleri lehine savaşa katılmış olması, 8 Ocak 1918'de ABD Başkanı Wilson'un yayınladığı ilkeler yayınlaması sonrasında, 1918'de Almanya cephelerde yenilmeye başlamıştır. Osmanlı Ordusu da Filistin, Gazze ve Lübnan cephelerinde tutunamayarak geri çekilmeye başlamıştır. Osmanlı'nın 7. Ordu'su daha sonra Suriye'ye, Şam'a Baelbek'e, Halep'e ve oradan da Adana'ya kadar geri çekilmiştir.

29 Eylül 1918'de Bulgaristan'ın savaştan çekilmesi, Almanya'nın 3 Ekim 1918'de ateşkes teklif etmesi üzerine Osmanlı Devleti de ateşkes talebinde bulunmuştur. 23 Ekim'de Limni Adası'nın Mondros limanında İngiliz Agamemnon zırhlısında 27 Ekim'de Amiral Calthorpe ile Osmanlı Devleti adına Bahriye Nazırı Rauf Orbay arasında başlayan müzakereler 30 Ekim 1918'de ateşkes metninin imzalanması ile son bulmuştur. 25 maddeden oluşan Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 31 Ekim 1918'de yürürlüğe girmesi ile Osmanlı Devleti açısından I. Dünya Savaşı bitmiştir.

Bu çalışmanın amacı I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin müttefiki olan Almanya'nın basınında Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanma süreci, antlaşma maddeleri ve antlaşma sonrasında neler yazıldığı ve bu sürecin nasıl yorumlandığını belirlemektir. Çalışmada 30 Ekim 1918 öncesi ve sonrasında Alman basınında Mondros Ateşkes Antlaşması ile ilgili yer alan haberler ve yazılar araştırılmıştır. Araştırma nitel araştırma deseninde doküman analizi tekniği kullanarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın kapsamını 21 Ekim- 5 Kasım 1918 tarihinde Almanya'ya yayınlanan gazeteler oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mondros, ateşkes, antlaşma, Almanya, basın

Abstract

On November 12, 1914, the Ottoman Empire entered the war alongside the Alliance. The Ottoman Empire fought on the fronts of the Caucasus, Dardanelles, Iraq, Sinai, Yemen, Canal, Palestine, Syria, Galicia, Romania, Serres and Macedonia. In the first years of the war, especially after the success of the battle, the war prolonged. In 1917, after Tsarist Russia emerged from the war, the United States joined the war in favor of the Entente States, Germany began to be defeated in 1918 on January 8, 1918 after the publication of the principles issued by US President Wilson. The Ottoman Army, too, could not hold onto the Palestinian, Gaza and Lebanese fronts and began to retreat. The 7th Army of the Ottoman Empire then retreated to Syria, Damascus, Baelbek, Aleppo and from there to Adana.

After the withdrawal of Bulgaria from the war on 29 September 1918 and the German proposal for a cease-fire on 3 October 1918, the Ottoman Empire requested a cease-fire. Negotiations between Admiral Calthorpe and Admiral Calthorpe in the name of Ottoman Empire Rauf Orbay on October 27 ended with the signing of the cease-fire text on October 30, 1918 in the armored of Agamemnon in Mondros port of Limnos Island. With the entry into force of the 25-article Mondros Armistice on October 31, 1918, the First World War ended for the Ottoman Empire.

The aim of this study is to determine the process of signing the Mondros Armistice in the press of Germany, an ally of the Ottoman Empire during the First World War, the articles of the treaty and what was written after the treaty and how this process was interpreted. In this study, the news and articles about Mondros Fire Treaty in the German press before and after 30 October 1918 were investigated. The research was carried out by using document analysis technique in qualitative research design. The scope of the research consists of newspapers published in Germany on 21 October-5 November 1918.

Keywords: Mondros, truce, treaty, Germany, press.

* (Prof. Dr.); Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, kastanyuksel@hotmail.com, ORCID: orcid.org/0000-0002-8616-8968

Extended Summary

The decline of the Ottoman Empire since the 18th century, the loss of land, and the increase in the independence movements in the aftermath of the French Revolution caused it to remain in a difficult situation both inside and outside. After the Industrial Revolution, the country started to be important for obtaining raw materials by the Western states and to use them as a market and competition started among themselves. In this process, the rulers of the Ottoman Empire, who had lost land for a long time, chose to stay in a block due to the concern of the destruction that World War I would cause. This bloc became Alliance States and thus fought Germany as an ally in World War I.

On November 12, 1914, the Ottoman Empire entered the war alongside the Alliance. The Ottoman Empire fought on many fronts including the Caucasus, Çanakkale, Iraq, Sinai, Yemen, Canal, Palestine, Syria, Galicia, Romania, Serres and Macedonia. In the first years of the war, especially after the success of the Gallipoli wars, the war prolonged and the Alliance gained significant successes on the fronts.

In the last year of the war, in January 1918, US President Wilson issued a series of principles to end the war. Grand Vizier Talat Pasha, who returned from Berlin in June 1918, witnessed the defeat on the German and Bulgarian fronts. By the end of 1918, the Alliance had no hope of winning the war. Already on September 29, 1918, when Bulgaria withdrew from the war, the Ottoman Empire was cut off from Germany and Thrace and Istanbul became vulnerable to attacks through Greece. With the increasing weight of the war and the defeats on the fronts, the German economy has begun to have difficulty in replacing itself. Germany, with its economy, has been completely impossible to send military equipment to the Ottoman army under these conditions.

The Government of the Committee of Union and Progress Party authorizes Talat Pasha, the Grand Vizier, to attempt an armistice. The Ottoman Government communicated to the envoys of the Entente States that it was ready to sign a truce in the light of the Wilson Principles. Talat Pasha, the prime minister of a government that wants a ceasefire of a defeated state, resigns on October 8 and becomes Tevfik Pasha Grand Vizier. Although Tevfik Pasha repeated the cease-fire application through Switzerland, he could not receive a positive answer. Because the British want to get as much land as they can on the Palestinian and Syrian fronts as quickly as possible. When the ceasefire failed, Ahmet İzzet Paşa was appointed Grand Vizier in place of Tevfik Pasha, who was dismissed by the Sultan. İzzet Pasha founded his cabinet on 14 October. Rauf Bey is appointed as the Minister of the Navy.

Under the chairmanship of the Minister of Navy Rauf Bey (Orbay), the committee consisting of Undersecretary of Foreign Affairs Reşat Hikmet Bey and Sadullah Bey went to Mondros to make a cease-fire agreement. The Ottoman delegates hoped that a common text would be reached in the light of the Wilson principles, but the Delegate of the Entente States offered a previously prepared text to the members of the Ottoman delegation with very limited say. After five days of negotiations, on October 30, 1918, the armistice of Mondros was signed between the Ottoman Empire and the Entente States on the British battleship Agamemnon in Mondros bay.

It is not uncommon to look at other treaties in history, given the right to occupy strategic points in the face of a threat by the famous article 7 of the provisions of this short but very important treaty consisting of 25 articles which came into force on 31 October. The terms of the Mondros Armistice are similar to those of Bulgaria, Austria-Hungary and Germany.

In this study, the news about the Ottoman Empire were scanned in the newspapers published in Germany between October 21 and November 5, 1918. The majority of the news in the newspapers is

based on Istanbul newspapers and the Turkish Army Report. In the news, the situation of the Ottoman Empire on the fronts in the last months, the request of the Allies to negotiate peace, the armistice and the conditions of peace, the armistice's signing process and then the armistice articles were included.

German media facades and peace negotiations given place to more places while Germany's request by the Ottoman Empire in Turkey is given in a very short way to the Ottoman Empire. The reason for this may be not giving much information to the people and the army about the status of the allies and not to affect the continuation of the war. In general, in the newspaper copies examined, the news about the Ottoman Empire, albeit small, was included.

As a result of all the newspapers in the recent war in Turkey and scanned information about an armistice parallel and opposite located opposite non-news. The study is important for examining the process within the framework of German newspapers published during the armistice.

Keywords: Mondros, truce, treaty, Germany, press.

Giriş

Almanya 1871 yılında siyasi birliğini tamamlayarak hızlı bir silahlanma sürecine girmiştir. İtalya ise Almanya'dan daha önce siyasi sürecini tamamlamıştır (Uçarol, 1995, 240; Armaoğlu, 1997, 326). Sanayileşmesini yeni tamamlayan ve sömürge arayan bu iki devlet birbirlerine hızla yakınlaşmıştır. Avrupa'da Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya'nın birbirlerine yakınlaşmaları sonucunda bu üç devlet kendi aralarında ittifak oluşturmuşlardır. Bu süreçte Fransa'nın önce Rusya'ya, sonra İngiltere'ye yaklaşması sonrasında bu üç devlet de aralarında bir itilaf oluşturmuştur (Rathmann, 1962, 17-18).

İngiltere'nin C-C-C (Cairo-Capedown-Calcuta) ve Almanya'nın B-B-B (Berlin-Bosphoros-Bağdat) adıyla sloganlaştırdıkları siyasetleri bu çekişmeyi ortaya koymuştur. İngiltere'ye karşı Fransız siyasi mirasını devralan Almanya, Hindistan ile bağlantı kurabilmek amacıyla Osmanlı Devleti ile ilişkilerini geliştirmek istemiş, Osmanlı Devleti de kendini devre dışı bırakan İngiliz siyasetine karşı Almanya'ya ilgi duymuştur. Bu ilgi iki ülke arasında müttefikliğe dönüşerek I. Dünya Savaşı'nda askeri ve siyasi olarak en üst düzeye ulaşmıştır (Baykan, Eğribel, Özcan, 2002, 105).

Almanya'nın İstanbul'daki Büyükelçisi Baron von Wangenheim, 26 Nisan 1913 tarihiyle Berlin Hükümeti'ne gönderdiği raporda, düşünce ve önerilerini şöyle belirtmiştir: "*Orduyu kontrol eden kuvvet, Türkiye'de en büyük kudret olacaktır. Hiçbir Alman düşmanı hükümet, ordu tarafımızdan kontrol edildikçe iktidar mevkiinde kalamayacaktır*" (Alman Belgeleri, c. 38, Belge 15439; Aktaran Bayur, 55).

Almanlara göre, Türkiye'nin Asya'daki topraklarının paylaşılması da ancak birkaç yıllık bir sorun olarak görülmüştür. Paylaşımında Almanya uygun bir pay isteyince orada bir Alman askeri heyetinin varlığı yarar sağlayabilir diye düşünülmüştür. Bunun için, Türkiye'ye reform çalışmaları yapmak üzere bir askeri heyet gönderilmeli, Osmanlı Genelkurmayı Alman subayları tarafından yeniden teşkilatlandırılmalı, bütün asker, eğitim ve öğretim kurumları Alman komutanların yönetiminde olmak üzere Almanların eline verilmeli, İstanbul ve Halep'teki Kolordu ve Tümen komutanlıklarına Almanlar atanmalıdır (Wallach, 1976, 1985, 114-115).

19. Yüzyıldan itibaren hızla Alman askeri nüfuzu altına giren Osmanlı Ordusu, gerçekte Prusya askeri tekniğini tam anlamıyla benimseyip uygulamak yerine, sistemi yüzeysel olarak taklit etmiştir.

Osmanlı Hükümeti bütün bu gerçeklere ve acı Balkan Savaşı yenilgisine rağmen, Osmanlı Ordusu'nun yenilenme çalışmalarını yürütecek yeni Alman askeri heyetlerinin ülkeye gönderilmesi için 22 Mayıs 1913 tarihinde Alman Hükümeti'ne başvurmuştur (Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi, 2013, 37 Ülkeye gönderilecek askeri heyetin başkanlığına Kassel'deki 22. Tümen Komutanı Liman von Sanders görevlendirilmiştir (Büyük Kültür Ansiklopedisi, 1984, 2946; Sanders, 1999, 14-18).

Osmanlı Devleti Harbiye Nazırı Enver Paşa 22 Temmuz 1914'te Almanya'nın İstanbul Büyükelçisi Wangenheim'a Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya ittifakına Osmanlı Devleti'nin de katılması teklifinde bulunmuştur (Akçuraoğlu, 1928, 1-3). Wangenheim cephenin genişleyeceği, Ruslara karşı Osmanlı'nın yeterli mücadeleyi veremeyeceği, Bulgaristan'ın da durumunun belirsiz olduğu düşüncesiyle bu teklife sıcak bakmamış olmasına rağmen Alman İmparatoru bu teklife sıcak bakmıştır (Alkan, 2014, 157-178).. Alman İmparatoru savaşa kesin karar verdiği için Osmanlı Devleti ile ittifakı yararlı görmüş ve 1 Ağustos günü anlaşmayı görüşmek üzere Wangenheim, Enver Paşa ve Liman von Sanders Alman elçiliğinde buluşmuşlardır. Görüşmede en önemli konu, Rusya'ya karşı savaşta Osmanlı'nın katkıları nasıl ve ne kadar olacağı, savaşta Alman subaylarının konumunun ne olacağı olmuştur. Liman von Sanders kesin bir ifadeyle şöyle der: “*Alman zabitleri, harbin sevk ve idaresine hakiki tesirler icra edecek mevkilere yerleştirilmelidir.*” Osmanlı Devleti ile Almanya arasında gizli müttefiklik anlaşması böylelikle imzalanmıştır (Bayur,1983, 281-282). Böylece savaşta fiilen Türk Ordusu Alman zabitlerin emir ve komutasına girmiştir. İttihat ve Terakki Hükümeti İngiltere ve Fransa ile ittifakı sağlayamayacağını anlayınca 2 Ağustos 1914 günü Almanya ile gizli bir ittifak antlaşması imzalamıştır (Ortaylı, 1983,47-50). Böylece Osmanlı Devleti savaşa ittifak güçleri yanında girmeyi taahhüt etmiş ve silahlı kuvvetlerinin genel sevk ve idaresi için bir Alman askeri heyetini yetkili kılmayı uygun görmüştür (Yılmaz,1993, 113).. 2 Ağustos 1914 Pazar günü I. Dünya Savaşı nedeniyle tüm ülkede genel seferberlik ilân edilmiştir (Danişmend, 1971, 411-412; ATESE, 1/1,D13, G2, Ds648).

Osmanlı Devleti ile Almanya arasındaki anlaşmadan haberdar olan İngiltere, Osmanlı Devleti'nin sipariş ettiği iki zırhlıyı teslim etmekten vazgeçmiştir. Rauf Orbay ve ekibi Londra'dan bu konuda bir sonuç alamadan dönmüştür. Kalabalık bir İngiliz donanmasının Çanakkale Boğazı'na kadar kovaladığı “Goeben” ve “Breslau” adlı iki Alman zırhlısının Çanakkale Boğazı'ndan geçmesine İttihat ve Terakki Hükümeti tarafından izin verilmiş ve bu iki gemi 11 Ağustos'ta İstanbul'a gelmiştir (Balcıoğlu, Kurtçephe, 1992,247-269).. İngiltere'nin bu durumu yansızlığın ihlali olarak değerlendiren bir nota vermesi üzerine, Alman zırhlıları Osmanlı donanmasınca satın alınmış ve gemi mürettebatı fes giydirilerek Osmanlı hizmetine alınmıştır. Goeben (Yavuz Muharebe Kruvazörü), Breslau ise (Midilli Kruvazörü) ismini almıştır (Hobsbawm, 2006; McNeill, 1999).

26 Ekim'de Osmanlı donanması bir keşif tatbikatı için hazırlanma emri almış ve ertesi gün toplanma bölgelerine gitmek için Haydarpaşa'dan ayrılmıştır. 28 Ekimde Osmanlı filosu 4 ayrı görev gücüne ayrılmış ve Çarlık Rusya kıyılarında farklı hedeflere yönelmiştir. Koramiral Schouchon 29 Ekim 1914 sabah 6:30'da 3 Osmanlı destroyerinin refakatinde bulunan Yavuz ile Sivastopol'daki kıyı bataryalarına ateş açmıştır. Hamidiye kruvazörü 6:30'da Kefe'ye gelmiş ve yerel yetkilileri 2 saat içinde çatışmaların başlayacağı konusunda uyarmıştır. Hamidiye 9:00 da bir saat süren bir ateşe başlamış ve daha sonra da Yalta'ya giderek burada 7 Rus ticaret gemisini batırmıştır (Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi, 2013, 88-89). 2 Osmanlı destroyeri 6:30'da Odessa'ya hücum etmiş ve 2 Rus hücum botunu batırarak birkaç tahıl silosunu tahrip etmiştir. Midilli kruvazörü ve ona eşlik eden Osmanlı destroyeri Novorossisk'e gelmiş yerel yetkilileri uyararak 10:30'da kıyı bataryalarına ateş ederek burada 60 mayın döşemiştir. Burada limanda yer alan 7 gemi hasar görmüş

ve biri de batmıştır (Cemal Paşa, 2001, 93) Bundan sonra Rusya Osmanlı Devleti'ne savaş açması sonrasında Harbiye Nazırı Enver Paşa da Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya savaş ilan etmiş olduğunu ve savaşa İttifak Bloku yanında girdiğini duyurmuştur. Bu duyurudan sonra İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti'ne karşı savaş ilan etmiştir. Halife sıfatıyla Padişah Mehmet Reşad 11 Kasım 1914 tarihinde cihat ilan etmiştir (Kabacalı, 2006).

I. Dünya Savaşı'nın başlamasından kısa süre sonra savaşın Avrupa'ya yayılması, Rusya'nın Doğu Anadolu'dan saldırıya geçmesi, yenilmez denen İtilaf Devletlerinin donanma kuvvetlerinin Çanakkale'ye gelmesi ve burada tarihin en korkunç savaşlarından birinin gerçekleşmesi ve Türk ordusunun zaferi ile sonuçlanması I. Dünya Savaşı'nın doğal olarak seyrini de değiştirmiştir.

A. Osmanlı Devleti 'nin Cepheledeki Durumu (1918 Yılı Temmuz-Ağustos-Eylül)

1918 yılı Mayıs ayında Türk ordusu Afrika ve Ortadoğu cephelelerinde savaşa devam etmiştir. Trablus'ta 7 Mayıs'ta Türk askerleri düşmanı büyük bir başarı sonrasında tuzağa düşürmüş ve bu saldırıda düşman birlikleri ağır kayıp vermiştir. Yaklaşık on gün sonra 18 Mayıs'ta Yoms Şehri'nin askeri teçhizatları Türk topçuları tarafından ağır bombardımana tutulmuştur. Ordu Raporu, İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 11 Temmuz 1918 tarihli ordu raporuna göre Filistin Cephesi'nin kıyı kesiminde bir düşman keşif avansı kolayca geri püskürtülmüştür. Bütün cephe sathında sadece zayıf topçu savaşı devam etmiş, Filistin Cephesininin kıyı kesimi ile Ürdün arasındaki çatışmalar az denecek düzeyde olmuştur (ATASE Arşivi, Kls, 3194, Ds.88, fhr.1-10).

İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 4 ve 7 Temmuz tarihlerinde ordu raporlarına göre 1918 yılı Temmuz ayının 6'sında saat 7'de Osmanlı Padişahı Sultan V. Mehmet Reşat hakkın rahmetine kavuşmuş ve yerine veiaht VI. Mehmet Vahdettin geçmiştir. 7 Temmuz gecesi beş düşman uçağı İstanbul'u bombalamış ama Türk ordusunun savunma önlemleri sayesinde çok az hasar olmuştur çok azdır. İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 14 Temmuz tarihli ordu raporuna göre Ürdün'ün doğusunda düşmanın topçu ateşi 12 Temmuz gecesi başlamış ve gün boyunca şiddetli bir şekilde devam etmiştir. 11 Temmuz'da bir düşman uçak filosu İstanbul'a gitmiştir (Türkgeldi, 1951).

İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 4 ve 5 Ağustos tarihlerindeki ordu raporlarına göre Filistin Cephesi'nde Türk birliklerinin pozisyonları ve arka bölgesi ağır düşman topçu ateşi altında kalmasına rağmen Türk ordusu tarafından bu duruma kuvvetli karşı ateşle cevap verilmiştir. Afrika Cephesinde Trablus'un doğusundaki Jefara'da bir düşman uçağı denize düşmüş, esirler ve uçak ele geçirilmiştir. 7 Temmuz'da üç düşman uçağı Murai'a'yı bombalarken üç düşman torpido gemisi de sahili topa tutmuştur. Filistin Cephesininin kıyı bölgesinde, kuvvetlendirilmiş Türk birliklerin konumlarına karşı düşmanın bir taarruzu başarısız olmuştur. Ürdün'ün her iki tarafında ağır topçu ve devriye etkinliği devam etmiştir. Düşmanın keşif bölümleri her yerde geri püskürtülmüştür. Türk birlikleri Ürdün'ün kuzeydoğusunda bir düşman filosunu görev dışı bırakmıştır (Schöningh, 2008, 726).

İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 15 Temmuz tarihli ordu raporunda Filistin Cephesi'nde devam eden savaşla ilgili "Bir İngiliz süvari bölümü silindi" başlığı yer almıştır. Kıyı kesiminde, ağır topçu birliklerinin ateşi ile ortalık yangın yerine dönüşmüştür. Sahil ve demiryolu arasında düşman bir asker kampını almış, Rentje İstasyonuna başarılı bir ateş açmıştır. Ürdün'ün batısında, 13-14 Temmuz gecesi boyunca, mevkiinin bir kısmını düşmandan geri alınmış, çok şiddetli saldırılara karşı koyulmuş ve düşmana ağır kayıplar verdirilmiştir. Ürdün'ün doğusundaki Türk kuvvetlerinin eşzamanlı bir saldırısı ile düşman bocalasa da daha sonra karşı ateşe başlayarak Türk ateşine karşı koymuştur. Zırhlı araçlar tarafından desteklenen bir düşman süvari birliği Türk birliklerine saldırmış ama Türk

birliklerinin şiddetli ateşi altında düşman birlikleri neredeyse tamamen silinmiş ve sadece çok az bir kuvvet kalmıştır.

İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 24 Temmuz tarihli ordu raporuna göre altı düşman uçağı 23 Temmuz günü öğleden sonra İstanbul'a bir bombalı hava saldırısı yapmış ancak büyük bir hasar meydana gelmemiş, beş kişi yaralanmıştır. Filistin cephesinde çok az düzeyde topçu ateşi devam ederken sadece münferit çatışmalar yer almış, diğer cephelerde sükûnet hâkim olmuştur. Maan'a yapılan saldırıya eşzamanlı olarak Ürdün'ün kuzeyinde şiddetli savaşla karşılık verilmiştir. Bu savaş kuvvetli silah ve makineli tüfekler ve Türk kuvvetlerine karşı donatılmış güçlü isyancı kümeleri ile gerçekleştirilmiştir. Bu şiddetli saldırılarda isyancılar 21 ve 22 Temmuz'da demiryoluna sahip olmak için çarpışmışlardır. Türk tarafının cesur takviye birlikleri ve süratle acele eden ihtiyat birlikleriyle tüm saldırılar püskürtülmüş ve düşmana ağır kayıplar verdirilmiştir (Akten zur Deustchen Auswartigen Politik, Band. 2, Num. 012596).

İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 25 Temmuz tarihli ordu raporunda Filistin Cephesi'nin kıyı bölgesinde ele geçirilen esirlerdeki el bombaları ile düşman keşif birimlerinin saldırılarına karşı mücadele edilmiştir. Cephede her iki ordu arasında karşılıklı topçu ateşi devam etmiştir. Buralarda havada uçuş etkinlikleri devam etmiş ve havadan karşı ordu kolayca takip edilebilmiştir. 21 Temmuz'da Maan'a düzenlenen isyancı saldırılar şehrin kahramanca savaşan yerli milis kuvvetlerinin cesur tavrı nedeniyle başarısız olmuştur. Tafiye bölgesindeki isyan kampları milis kuvvetleri tarafından ele geçirilmiştir. İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 26 Temmuz tarihli ordu raporunda ise Filistin Cephesi'nde çok az bir kuvvetle yer yer savaşılan bölgeler vardır. Kıyı bölgesinde ve Doğu Şeria'da düşman keşif birimleri başarısızlıkları nedeniyle görevden alınmıştır. Doğu bölgesinde düşman süvari birliği ağır Türk silahları için değerli bir hedef haline gelmiştir. 22-23 Temmuz gecesinde Maan'daki Türk kuvvetleri düşman askerlerine cesur bir saldırı gerçekleştirmiştir (Ludendorff,1918408 -409).

İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 26 Temmuz tarihli ordu raporunda Filistin Cephesi'nin kıyı kesiminde makineli tüfek ve el bombası mücadeleleri gece boyunca devam etmiştir. Çarpışmalar cephenin çeşitli noktalarında gün boyunca topçu ateşi ile sürmüştür. Ürdün'ün doğu kıyısındaki güçlü düşman piyadeleri ve süvari istihbarat birimleri Türk kuvvetlerince püskürtülmüştür. 26 Temmuz gecesi Türk uçakları İmroz Adası'ndaki düşman uçaklarına bir saldırı gerçekleştirerek geri dönmüştür. Düşman kuvvetlerinin uçaksavar silahları ve makineli tüfeklerin şiddetli direnişine rağmen, en düşük yüksekliklerden yaklaşık 700 kilogram patlayıcı atılmış ve kamptaki makineli tüfekler vurulmuştur. Bazı uçakların barakaları ve depolama alanlarını vurarak tahrip etmiş olduğu açıkça belirlenmiştir. 25 Temmuz gecesi bazı düşman uçakları İstanbul'a havadan bomba atmış, kısa sürede Türk savunma ateşiyle bu uçaklar geri çekilmiştir (Becker, 2011,9).

İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 28 Temmuz tarihli ordu raporuna göre Filistin Cephesi'nde her iki taraftan karşılıklı topçu ateşi havalanın kontrolü ve mevzilerin terkedilmemesi, savaşın sürdüğünün gösterilmesi amacıyla devam etmiştir. 25 Temmuz gecesi Kudüs-Nablus Caddesi'nin doğusundaki güçlü bir düşman keşif bölümü geri püskürtülmüştür. 26 Temmuz'da Maan ve kuzeydeki demiryolu hattı için verilen mücadeleler Türk kuvvetlerinin gurur verici bir başarısına yol açmıştır. Gece geç saatlerden sabah erken saatlere kadar süren saldırılarda düşmanın kabile şeflerinin kişisel öncülüğünde, İngilizler tarafından makineli tüfek ve çok sayıda silahla donatılmış isyancı gruplar büyük oranda güç kaybetmiştir. Bütün bu saldırılara karşı Türk birlikleri cesurca mücadele etmiştir. Ürdün'de Türk takviye birlikleri saldırganları kuzeyden ve güneyden ele geçirmiş ve onları kaçırsa sürüklemiştir. Birçok ölü isyancı savaş alanını kaplar. Türk hava kuvvetleri Maan'ın batısında çok

sayıda bomba ve makineli tüfek bulunan düşmanın büyük bir askeri kampına saldırmıştır. Bu saldırıda düşman çok sayıda kayıp vermiştir (Dokumente und Materialien zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung, 1957, 11).

İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 30 Temmuz tarihli ordu raporuna göre Filistin Cephesinde bazı alanlarda süren topçu ateşi haricinde büyük bir mücadele eylemi yoktur. Bir düşman uçağı savunma ateşiyle inmeye zorlanmış, mürettebat (1 kaptan, 1 teğmen) yakalanmıştır. Özel bir uçak filosu Balık Aneze'nin 20 kilometre batısında bir isyancı kampına uçmuş, makineli tüfek ve el bombalarıyla kaçan isyancılara saldırmıştır. Irak Cephesinde Tikrit yakınlarındaki İngiliz uçakları Türk kampına düşük bir yükseklikten bomba ve makineli tüfeklerle saldırmıştır. Çanakkale Boğazı'nda Türk denizcileri önceki gece İmroz'daki İngiliz Gliky havaalanına sürpriz bir saldırı yapmıştır. Buradaki güçlü patlamalar ve uzun süreli yangınlar tesislerin ağır bombalardan tutulması sonucu buradaki mühimmatın imhasından kaynaklanmıştır. 27 Mayıs gecesi ve 28 Temmuz günü birer düşman uçağı Türk uçaksavar ateşi ile vurularak Saroz körfezine düşürülmüştür.

İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 10 Ağustos tarihli ordu raporuna göre Harbiye Nezareti tarafından Mustafa Kemal Paşa 7. Ordu Komutanlığına tayin edilmiş ve Padişah Vahdettin tarafından bu tayin tasdiklenmiştir. Mustafa Kemal 26 Ağustos'ta Halep'e vararak iki gün sonra Nablus'a geçmiş ve 7. Ordu'nun kumandasını eline almıştır. Filistin Cephesi'nde her iki tarafın topçusu ve düşük kuvvetli aviator faaliyeti sürmüştür. Kısa süren bir savaştan sonra güçlü bir isyancı saldırısı başlamıştır. Anoss'ta tek kişilik hava saldırısı ile bir düşman birliğinin saldırısı önlenmiştir. 7 Ağustos'ta isyancılar Madna'nın güneyindeki Türk konumlarına güçlü bir makineli tüfek ateşi açsa da bu saldırı güçlü Türk savunma ateşiyle geri püskürtülmüştür. Mash'ta düşman birlikleri deve binicileri gibi davranılan topçu barajından geri çekilmiştir. Tebuk ve Hadjie arasındaki Hicaz Demiryoluna yöneltilen bir düşman saldırısı uyanık Türk birliklerince durdurulmuştur. Doğu Cephesinde Uri Gölü'nün güneyindeki Türk birlikleri ileri hareketiyle planlanan rotayı almayı başarmıştır.

İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 17 Ağustos tarihli ordu raporunda Filistin Cephesi'nde savaş alanlarında ılımlı şekilde topçu ateşi sürmüştür. Güneybatı Medine'de her iki taraftan 11 Ağustos akşamına kadar topçu ateşi devam etmiştir. Düşmanın güçlü top ateşleri 10 Ağustos'ta Türk birliklerinin karşı koymaya başlaması durdurulmuş ve düşman 11-12 Ağustos gecelerinde önceki konumuna geri çekilmiştir.

İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 20 Ağustos tarihli ordu raporunda Filistin Cephesi'nde İngilizler yoğun hazırlıklarından sonra dün kıyı kesimindeki Türk birliklerine saldırıya geçmiştir. Topçularının ateşinin koruması altında düşmanın güçlü piyade kuvvetlerine karşı uzun süren kanlı süngü ve el bombası savaşlarından sonra düşman tamamen geri püskürtülmüştür. Türk ordusu her yerdeki pozisyonlarını korumuştur. Bu savaşlarda Türklerin 21. Piyade Alayı üstün gelmiştir. Türk pozisyonunun önünde birçok ölü vardır ve düşman çok sayıda kayıp ermiştir. Merç Kesfa'ya yönelik bir başka düşman saldırısı da Türk birliklerince püskürtülmüştür. 19-20 Ağustos gecesi düşman İstanbul'a hava saldırısında bulunmuştur.

İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 22 Ağustos tarihli ordu raporunda Filistin Cephesinde her iki tarafta topçu ateşi devam ederken hava faaliyeti hareketli olmuştur. Hicaz'da bir düşman isyancı treni Türklerin koyduğu bir pusuya girerek kayıplarla dağılmıştır. İstanbul 21 ve 22 Ağustos gecesi boyunca iki düşman uçak filosu tarafından saldırıya uğramıştır. Bu saldırılarda İstanbul'a birkaç bomba düşmüş, sekiz sivil yaralanmış ve bazı dükkânlar hasar görmüştür.

İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 28 Ağustos tarihli ordu raporuna göre Ürdün kıyılarında sadece düşük seviyede çarpışmalar sürmüştür. Doğu Şeria'da Tell Himrin bölgesinde ağır düşman topçu ateşi yaşanmıştır. Ürdün'ün ağzındaki düşmanla yoğun çarpışmada düşman birlikleri Türk birliklerince geri püskürtülmüştür. Tebuk'un güneyindeki bir isyancı ilerlemesi Türk birliklerinin cesur tavrı ve takviye kuvvetler acele ile yetiştirilmesi ile uzun bir mücadeleden sonra isyancılar başarısız olmuştur. Düşman 27-28 Ağustos gecesi İstanbul'a bomba, el ilanları ve broşürler atmış, bombalar çok az maddi hasara neden olurken bir çocuk ölmüş ve on bir sivil yaralanmıştır.

İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 7 Eylül tarihli ordu raporunda Filistin Cephesi'nin kıyı kesiminde başarılı bir devriye operasyonunda esirler ele geçirilmiştir. Türk ordusunun sol kanadında düşman süvarilerine karşı iyi bir ilerleme kaydedilmiştir. Ürdün'ün doğusunda Raven Fendi'nin güneybatısında saldırgan bir düşman süvari alayı vurulmuştur. Türk askerlerinin konumlarına karşı ilerleyen bir başka süvari alayı ateşten kaçmıştır. Bu muharebede 70 kişi ölmüş, çok sayıda esir, birçok at ve silah ele geçirilmiştir. Görevlerini yerine getirdikten sonra Türk askerleri aldıkları emirle yeniden eski pozisyonlarına geri dönmüştür. Ürdün yakınlarındaki Hicaz demiryolunda düşman keşif birimleri geri püskürtülmüştür.

İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 9 Eylül tarihli rapora göre Filistin Cephesinde sahil topçu muharebelerinde ve kendi devriye operasyonlarında başarılı mücadele devam etmektedir. Kudüs-Nabulus yolunun batısında Türk birliklerine karşı güçlü düşman keşif birimleri vardır. Düşmanların Türk mevzilerine şiddetli topçu ateşi etkili olmuştur. Düşman kampları halkın terk ettiği yerlerde dir. Ürdün köprüsüne doğru yürüyen bir süvari birliği Türk topçuları tarafından etkili bir şekilde bombalanmıştır. Süvariler Doğu Ürdün kıyısında atlı bir birlikle düşmanı zorlayarak bölerek Mendesse köprübaşına kadar itmiştir. Son birkaç gün içinde, isyancılar sürekli kuvvet kaybetmeye ve dağılmaya başlamıştır. Türk askerleri şeyh ve halkın desteği ile Tafiye girmiştir. Maan'dan kuzeye gönderilen bir keşif müfrezesi isyancıları kanlı bir savaşla yenmiş 1 subay ve 20 kişi yakalanmış, makineli tüfekler ele geçirilmiştir. Medine'de isyankâr bir kuvvetten böylece kurtulularak daha kuzeydeki birliklere karşı yapılan bir saldırı da başarıyla önlenmiştir.

İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 16 Eylül tarihli raporda Bakü'de devam eden mücadeleyle ilgili olarak haber gönderilen haberde son günlerde Kuzey İran'dan Bakü'ye gelen İngilizlerin sayısı birkaç bine çıkmıştır. Sovyetler Türk Hükümeti'ni sınır dışı etmiş ve bir Sosyal Devrim yönetimi kurmuştur. Rusları buradan çıkarmak için Kafkas, Azerbaycanlı, Tatar fedailerini Bakü'ye karşı ilerletmiştir. Zorlu savaştan sonra kuvvetler burada Rusları ve İngilizleri yenmeyi ve şehri kurtarmayı başarmıştır.

İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 20 Eylül tarihli rapora göre Filistin Cephesi'nde İngilizlerin Filistin'ne saldırıya geçmiştir. İngilizlerin beklenen saldırısı başlamıştır. 18 Eylül akşamı Kudüs-Nabulus bölgesinin doğu yolunda geniş bir cephe en şiddetli topçu ateşi başlamış ve her taraf yangına dönmüştür. Düşmanın ilk saldırısına Türk birlikleri cesur bir şekilde direniş göstermiştir. Düşmanın sürekli artan güçleriyle mücadele aşırı şiddetle bütün gece sürmüş ancak şafakta saldırının gücü kırılmış ve Çalud Wadi Abu-Zerka'da bir hat oluşturulmuştur. Bu arada gölün karşı tarafındaki İngilizlerin üzerine güçlü bir şekilde topçu ateşi açılmıştır. Bunun üzerine İngiliz kuvvetleri Türk birlikleri üzerine çok ağır bir şekilde saldırmış ve Türk birlikleri büyük kayıplarla geri çekilmeye başlamıştır. Ürdün bölgesinde de düşman saldırısı karşısında Türk birlikleri geri çekilmeye başlamıştır. Filistin cephesindeki ağır çatışmalar ise devam etmiştir. İngilizler bütün çöl şartlarına rağmen saldırılarını çok hazırlıklı ve özenle yönetmiştir. Düşman saldırıları karşısında düşmanı

durdurabilmek amacıyla Türk birlikleri demiryolunun doğusundaki önceki hatların kuzeyindeki yeni pozisyonlara geri çekilmiştir.

İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 29 Eylül tarihli ordu raporunda Filistin Cephesi'nde yeni Türk pozisyonlarına karşı İngilizler Nablus ve Ürdün Vadisi'nde ileri taarruza başlamıştır. Sağ kanatta süvari birlikleri ve zırhlı arabalar görevden alınmıştır. Deniz uçakları 23 ila 24 Eylül ve 24 ila 25 Eylül gecelerinde Limni ve Taşos adalarındaki İngiliz hava alanı tesislerine başarıyla bombalamış ve Limni'de üç hangar yıkılmıştır. İngilizler, Deraa-Şam ve kuzeydoğu demiryolu hattının her iki tarafında süvari ile ilerlemeye devam etmiştir.

General Allenby, 30 000 kişi olarak düşündüğü Osmanlı kuvvetlerini yenmek için çok daha büyük bir kuvvet hazırlayarak askerlerinin dörtte üçünü Yafa'nın kuzeyinde ve kıyı bölgesinden toplamış ve saldırıya karar vermiştir. Bu hazırlıkları sezen ve İngilizlerin 19 Eylül sabahı saldırıya geçeceğini tahmin eden 7. Ordu komutanı Mustafa Kemal durumdan Sanders'i haberdar ettiği halde ciddiye alınmamıştır. 18 Eylül akşamı Mustafa Kemal gerekli önlemleri almış olduklarından emin olmak için emrindeki iki Kolorduya komuta eden İsmet (İnönü) ve Ali Fuat'la (Cebesoy) telefonla konuşmuştur. İngilizler 19 Eylül 1918 günü büyük bir taarruza başlamıştır. Osmanlı kuvvetleri bu saldırıya karşı zaman zaman çetin bir direnme göstermiş olmalarına rağmen geri çekilmeye başlamıştır. Bu saldırılara Mustafa Kemal Paşa'nın komutasındaki 7. Ordu dayanırken, 8. Ordu cephesi yarılmıştır. Bunun üzerine 7. ve 4. Ordular çekilmeye başlamışlardır. Mustafa Kemal Paşa düşmanla temas kesmeyerek orduyu bir düzen içerisinde geri çekmiştir. 25 Eylül'de Amman düşmüş ve 30 Eylül'de İngiliz kuvvetleri Şam yakınlarına kadar gelmiş ve Şam'ı almıştır. Ayrıca Fransız ve İngiliz kuvvetleri denizden de donanma yardımı alarak 8 Ekim'de Beyrut'a girmiştir. Bundan sonra Yıldırım Orduları'nın Halep'te toplanması kararlaştırılmıştır (Brifetal=Bote Amtsbezirks= Anzeiger und Zeitung, 22 Oktober 1918).

Mustafa Kemal Halep'te düşmanla ve asi Araplarla yaptığı son muharebeyi de kazanmış ve düşmanın ilerlemesini 26 Ekim 1918'de sınırdan tamamıyla durdurmuştur. Mustafa Kemal bu sırada Suriye'yi savunmanın gereksizliğini anlayarak asıl savunulması gereken Anadolu olduğunu düşünmüş ve emrindeki orduyu Halep'in 5 km kuzeyine çekmiştir. 26 Ekim'de Bağdat Demiryolu'nun çatal noktası olan Müslimiye İstasyonu'nu da kaybedilmiştir. Bu durum İstanbul istikametiyle Irak Cephesi'nde bulunan Ali İhsan Paşa komutasındaki 6. Ordu arasındaki bağlantının kesilmesine yol açmıştır. 26 Ekim tarihinde gerçekleşen Katma Meydan Muharebesinde Arap-İngiliz Müttefik Kuvvetleri Kilis güneyinde durdurulmuştur. "Halep'in İstilas" başlıklı İstanbul kaynaklı 27 Ekim tarihli haber yer almıştır. Habere göre Halep boşaltılmıştır. Türk kuvvetleri Filistin Cephesi'nde Halep'in iç bölgelerine doğru çekilmiş ve Türk ordusu savaşmaktan artık kaçınır durumda olduğu ve Türklerin savunma hattının şehrin kuzeyinde oluşturduğu yer almıştır. Irak Cephesi'nde Dicle kısmında savaş hazırlığı devam etmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın Toros geçitlerini savunma hazırlığına başladığı bir sırada 30 Ekim 1918 tarihinde İtilaf Devletleri'yle Mondros Mütarekesi imzalanmıştır (Berliner Tageblatt Akşam Baskısı, 30 Oktober 1918).

B. Mondros Ateşkes Antlaşması'nın İmzalanma Süreci

1918 yılı sonlarına doğru İttifak Devletleri'nin savaşı kazanma umutları kalmamıştır. Haziran 1918'de Berlin'den dönen Sadrazam Talat Paşa Alman ve Bulgar cepheleindeki yenilgiye tanık olmuştur. Zaten kısa bir süre sonra 29 Eylül 1918'de Bulgaristan savaştan çekilince Osmanlı Devleti'nin Almanya ile bağlantısı kesilmiş, Trakya ile İstanbul Yunanistan üzerinden gelebilecek saldırılara açık hale gelmiştir. Savaşın artan ağırlığı ve cephelede alınan yenilgilerle artık kendisini bile ikame etmekte Alman ekonomisi ciddi olarak zorlanmıştır. Almanya,

ekonomisi ile Osmanlı ordusuna askeri malzeme yollaması da bu şartlarda tamamen olanaksız olmuştur (Armaoğlu, 1997, 445-448)..

Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Devleti yöneticileri ABD başkanı Woodrow Wilson'un 8 Ocak 1918 tarihinde yayınladığı 14 maddelik ilkeler doğrultusunda savaşı bitirmek için Wilson'a başvurmuşlardır. İngiltere ve Fransa İttifak Devletleri'nin ateşkes ve barış isteklerine karşı çıkmışlardır. Bu nedenle ABD de İngiltere ve Fransa'nın itirazına katılarak İttifak Devletleri'ne karşı daha sert bir tutum takınmıştır (Bayur, 1991).

Türk Ordusu'nun Filistin'de İngiliz taarruzu karşısında yenilmesi ve 1 Ekim'de Şam'ın İngilizlerin eline geçmesi üzerine, Talat Paşa Hükümeti 5 Ekim 1918'de İngiltere ile ateşkes sağlamak için ABD'nin arabuluculuğuna başvurmuştur. Almanya da 3 Ekim 1918'de İtilaf Devletleri'ne ateşkes önerisinde bulunmuştur. Öte yandan İngilizlerin Filistin'de başlayan ağır saldırıları sonucu Şam ve Beyrut kaybedilmiştir. Bu cephede 7. Ordu komutanı olan Mustafa Kemal Paşa İngilizlerin ilerleyişini durdurmak amacıyla Halep'in kuzeyinde savunma hattı kurmaya çalışmıştır. ABD, Almanya ve Avusturya-Macaristan ile anlaşma devletlerinin istekleri doğrultusunda barış görüşmelerini başlatırken Osmanlı devletinin başvurusuna yanıt bile vermemiştir (Türk geldi, 1951).

İttihat ve Terakki Hükümeti Sadrazam Talat Paşa'ya ateşkes için girişimde bulunma yetkisi vermiştir. Osmanlı Hükümeti Wilson İlkeleri'nin ışığında bir ateşkes imzalamaya hazır olduğunu İtilaf Devletleri elçilerine iletmiştir. Yenilen bir devletin ateşkes isteyen bir hükümetinin başbakanı olan Talat Paşa 8 Ekim'de istifa etmiş ve yerine Tefik Paşa Sadrazam olmuştur. Tefik Paşa, İsviçre aracılığıyla ateşkes başvurusunu yinelese de olumlu bir cevap alamamıştır. Çünkü İngilizler Filistin ve Suriye cephelerinde mümkün olduğu kadar hızlı ilerleyip ele geçirebilecekleri kadar toprak elde etmek istemektedir. Ateşkes girişimi başarısız olunca Padişah tarafından görevden alınan Tefik Paşa'nın yerine Ahmet İzzet Paşa Sadrazam olarak atanmıştır. İzzet Paşa 14 Ekim'de kabinesini kurmuş ve Rauf Beyi Bahriye Nazırı olarak atamıştır.

Berliner Dörfen Zeitung, 21.10.2018 sabah baskısında, İstanbul kaynaklı 18 Ekim tarihli haberde "Yeni Türk Kabinesi" başlığı ile yeni kabine üyelerinin isimleri yer almıştır. Yine aynı gün Norddeutsche Allgemeine Zeitung'da "Yeni Türk Yönetiminin Programı" başlığı ile İstanbul'dan 19 Ekim tarihinde telgraf ajansı Willi kaynaklı haber yer almıştır. Daha önce uzun süre Paris'te görev yapan Berlin Büyükelçisi Rifat Paşa yeni kabine hakkında bilgi vermiştir. Habere göre Sadrazam İzzet Paşa yeni programını sunmuştur. Yeni kabine ülkenin içeride ve dışarıda içinde bulunduğu zor durumda tarihi sorumluluğu üzerine almıştır.

30 Ekim tarihli Berlin Vossiche Zeitung "Türkiye'den İtilaf Devletleri'nin Talepleri" manşeti altında "Barıştan Önce Türkiye" başlığı ile İstanbul 29 Ekim tarihli habere yer verilmiştir. Bu habere göre yeni İzmir Valisi Reşid, eski Emniyet Müdürü olan Ergani Milletvekili Bedir ve Beyrut Valisi Azmi gemiden iner inmez tutuklanmışlar fakat daha sonra serbest bırakılmışlardır. Yine aynı gazetede "Türklerin Silahlarını Bırakması" başlıklı Bratter'in bir yazısı yer almıştır. Yazıda Türkiye'nin teslim olmasının o gün bir gerçek olarak sayılması gerekmektedir. Şaşırtıcı bir şekilde bu gerçeğin son birkaç gündür gazetelerde yer almadığı, hatta takip eden son birkaç haftadır hiç kimse tarafından bunun bilinmediği vurgulanmıştır. Zaten birkaç ay önce, "Vossichen Zeitung" gazetesinde yer alan habere göre Talat Paşa'nın Kabinesi düşmeden önce bile İzmir Valisi Rahmi Bey'in oynadığı tuhaf rolden bahsedilmiştir. Rahmi Bey, Sadrazam Talat Paşa'nın savaşı bitirme girişimi ve bu konudaki politik duruşunda önemli bir rol oynadığına yer vermiştir.

Rahmi'nin İtilafın temsilcileriyle temas kurması ve onlarla ayrı bir barış görüşmesi sürdürmesinin bir sır olmadığını değinmiştir. O sırada Rahmi, İtilaf Devletleri'nin elerinde yazılı olan şartlara karşı attığı bu adımı İstanbul Hükümeti'nin onayıyla gerçekleştirmiştir. Talat-Enver Kabinesinin yarım şekilde geri adım atışından bu durum tam olarak gerçeklik taşımamıştır. Gerçekte, Rahmi Bey muhtemelen İstanbul'un siyasi ve askeri unsurları adına da anlaşmaya varmıştır. O, Türkiye'nin daha fazla direnişinin mümkün olmadığını ve İtilafla barış için bir zeminin oluşturulması gerektiğini görmüştür. Türkiye'nin umutsuz durumunun tanınması ve dolayısıyla barış unsurunun gücü arttıkça, Rahmi ve ona bu görevi verenler tarafından başlatılan barış müzakereleri olumlu yönde ilerledikçe Talat Paşa'nın Sadrazamlığı ayaklarının altından kaymış ve aynı zamanda İttifak güçleriyle olan bağı zayıflamıştır. Talat ve Enver Paşalar görevlerinden istifa ettikleri gün Türkiye'nin İttifak Devletleri ile olan anlaşma birliğinin de bittiği dünyaca kabul edilmiştir. İzzet Paşa Kabinesi'nin İtilaf Devletleri ile yapmış olduğu anlaşma, İttifak Devletleri ile Osmanlı Devleti'nin müttefikliği bozmasının resmi belgesi olmuştur.

Bu süreçte Türkiye ile silah sınıflandırmasının etik kavramı hakkında konuşmak istemek en azından gereksiz görülmüştür. Türkiye Almanya'da belli belirsiz görülen güçlüklerle birlikte İtilaf Devletleri'nin anlaşma şartlarının ağırlığına karşı direnmiştir. Anlaşmanın kendisine getirilen beklentileri karşılamadığı bir gerçektir. Ülkenin içinde bulunduğu askeri, politik ve ekonomik şartlar bu anlaşmayı yapmaya yetkilileri zorlamıştır.

Almanya'nın Avrupa'da, Asya'da, Mezopotamya'da ve Basra Körfezi'ne kadarki bölgede var olan devasa Alman kültürü, Almanların politik ve ekonomik kazanımları şu anda yok edilmektedir. Almanlar Filistin, Suriye, Mezopotamya ve Arabistan'ı elinde bulundurmakta, dünya politikasını yönlendirmekte olan İngilizlerin Hindistan yolunu engellemektedir. Bu durum İngiltere tarafından kabul edilmez bir durumdur. Fransızlar Suriye'yi işgal etmekte, Arabistan'da kabileleri kendilerini İngilizlere yakın görmektedir. Bütün bunlara rağmen İngilizler bu durumlara temkinli yaklaşmıştır. Suriye'nin ele geçirilmesi sorununun Fransa ve İngiltere arasında ciddi bir anlaşmazlık oluşturacağı görüşü ortaya çıkmış, ama pek değer bulmamıştır. Çünkü bu savaşta ve daha önceden gerçekleştirilen parçalama projelerinde kimin nereyi alacağı belirtilmiştir. İngiliz nüfuzuna direnebilecek az sayıda Arap kabilesi vardır. İngiltere'nin Kızıldeniz'deki Perim adasının işgali ile Arap fetih politikasına başladığı 1839'dan beri bu politikayı sürdürmektedir. İngiltere bu amacına yönelik zorlu bir çalışmanın peşinden koşmuş ve buralardaki Arap kabilelerini kendi iradesi altına alabilmek için farklı zorluklara mücadele etmiştir.

Böyle bir tartışmada daima bir vaat eden yön vardır; buradaki halk için bunun ne olduğunun bilinmesi, bunun kabul edilmesi ve iyi bir zamanda kendileri için nasıl bir gelecek hazırlayacağı önemli olmuştur. Dünyanın o kısmındaki dünya-politik niyetleri en azından kısmen gerçekliğe dönüştürebilir görülmektedir. Rusya'nın nihai hedef olarak yeniden inşasını ve güçlendirilmesini öngören bir politikaya bağlı kalınırsa, kayda değer miktarda kayıp malzeme geri kazanılabilir diye düşünülmüştür. Yabancı ülkeler, Avrupa kıtasının geri kalanı gibi, doğuda İngiliz genişlemesine karşı çıkma konusunda büyük bir ilgiye sahip olmuşlardır. Bu ilgi alanı gelecekteki işbirliğinin doğal dayanağı olacaktır. Almanya'da bu iradeye sahip olanları ve bunu açıkça ortadan kaldıracabilecek adamlar bulunursa gerçekleştirilemeyen bir hedef ancak yıl boyunca değil de öngörülebilir gelecekte gerçekleştirilebilecektir.

22 Ekim tarihli Briefetal Bote gazetesinde İstanbul'dan 19 Ekim tarihli "Türk Cephelelerinden" başlığı ile Filistin ve Irak cepheleindeki son durum hakkında kısaca bilgi vermiştir. Düşman İttifak güçlerinin günlerden beri boşalttığı Homs şehri İngilizler tarafından kuşatılmıştır. Irak cephesinde

Dicle bölgesinde düşman birlikleri varlıklarını ve etkisini sürdürmüştür. Ayrıca gazetede Bulgaristan'ın savaştan çekildiği ve bu nedenle Osmanlı Devleti'nin zor durumda kaldığı ve Çanakkale Boğazı'nın savunmasının tehlikeye girdiği ile ilgili haber yer almıştır. Haberde İngilizler, 23 Ekim'de Osmanlı Hükümeti'ne Limni Adası'nın Mondros Limanı'nda ateşkes görüşmelerin yapılacağını ve anlaşma devletleri adına İngiltere'nin Akdeniz filosu komutanı Amiral Calthorpe'nin yetkili olduğunu bildirmiştir.

Berliner Börsen Zeitung'ta 24 Ekim tarihli İstanbul kaynaklı 19 Ekim tarihli "Yeni Türk Yönetiminin Programı" başlıklı haber yer almıştır. Habere göre Sadrazam İzzet Paşa yeni programını sunmuştur. Yeni kabine ülkenin içeride ve dışarıda içinde bulunduğu zor durumda tarihi sorumluluğu üzerine almıştır. Anavatanın organizasyonu son 8 yıldan beri iç ve dış tehlikeler ve çalkantılardan beklenmediği ölçüde etkilenmiştir. Bu nedenle nihayet bir sükûnete ihtiyaç oluşmuştur. Ülke bu sürede büyük kayıplar vermiş, acılar çekmiştir. Şimdi onların görevlerinin ülkenin ihtiyacı olan bu sükûneti sağlamaktır. Bu sükûneti sağlamak için büyük devletler ve temsilcilere, daha önceki derin ve tarihi ilişkilere ihtiyaçları vardır. Bu çerçevede ülkenin herhangi bir yerinde ilgili devletlerin resmi temsilcileri ile savaşı bitirecek ve barışı sağlayacak bir görüşmenin sağlanmasını istemektedirler. Bu amaçla gerekli girişimlerde bulunulacaktır. Ülkenin evlatlarına ait olan taşınır ve taşınmaz varlıkları, ülkenin evlatları son yıllarda büyük kayıplar vermiştir. Onlar öncelikle askeri alanda çarpışmaları, kayıpları durdurmak ve daha sonraki süreçte siyasi ve diğer ilişkileri yeniden oluşturmak istemektedirler. Onlar bu amaçla öncelikle itilaf Devletleri ile Wilson ilkeleri çerçevesinde bir ateşkes antlaşması ve daha sonra da barış antlaşması yapmak için her türlü girişimlerde bulunmayı ve bunun için çaba harcamayı amaçlamaktadırlar. Bütün amaçlarının bir an önce savaş sonlandırmak ve ülke bütünlüğünü sağlamak olacağını belirtmektedirler.

Berliner Tageblatt gazetesinin 26 Ekim tarihli basımında Rotterdam 25 Ekim tarihli "Türkiye Yapılabilecek Ateşkes Söylentileri" başlıklı haberde Ahmet İzzet Paşa'nın İsviçre'de Fransız ve İngiliz elçilerine ilettiği ateşkes ve barış teklifi dikkate alınmıştır. 18 Ekim'de Osmanlı'da esir bulunan İngiliz Generali Townsend, Osmanlı'nın ateşkes şartlarını iletmek üzere bir gemiyle gizlice Midilli'ye gönderilmiştir. 24 Ekim'de İngiliz Hükümeti Limni'de bulunan Amiral Calthorpe'a ateşkes görüşmelerini başlatma yetkisini vermiştir. 26 Ekim tarihli Kreisenhagener Kreis Zeitung'un "Türkiye" başlıklı haberinde Osmanlı yönetiminin sükûneti bir an önce sağlamak için ateşkes girişimlerinde bulunduğunu yazmıştır.

26 Ekim tarihli Berlin Vossische Zeitung'un sabah baskısında "İngiltere ve Barış" başlığı altında İngiltere'nin barışı sağlamadan önce İttifak Devletleri'ni zorlayarak mümkün olduğunca daha fazla toprağı almayı ve bu devletleri ateşkes için zorlamayı, böylece savaşın tazminatını bu devletlere yüklemeyi planlamıştır. Aynı gazetede "Talat ve Enver" başlıklı yazı Emil Ludwig tarafından kaleme alınmıştır. Ludwig 1915 yılında Osmanlı Devleti'nde bulunduğu zaman Enver Paşa'nın savaş ve Almanya nezdindeki gücünü gördüğünden, Talat, Enver ve Cemal Paşaların hedeflerini, beklentilerini, Almanya ile olan ilişkilerinden bahsetmiştir. Yine aynı gazetede "İngiltere'nin Türkistan Emelleri" başlığı altında İngiltere'nin Türkistan bölgesindeki uzak emellerinden bahsetmekte ve bu nedenle bu bölgenin İngiltere için öneminden bahsetmiştir.

Türk Ordusunun İstanbul'dan 28 Eylül tarihli "Türkiye'nin özel barış müzakereleri" raporunda "Akşam" gazetesi birgün önce AİHM ile resmi müzakerelerin başlayacağını ilan etmiştir. Delegeler General Townshend'den ayrılmıştır. Haberler o günün basımıyla ilgilidir ve genellikle takdirle ifade edilmiştir. Birçoğu koşulları bile açıklamıştır. Öte yandan "Tanin", tüm bu haberleri saf tahminde

bulunulduğunu şeklinde ilan etmiştir. Heyecanlı halkı sakinleştirmek için resmi bir kişiliğin bu raporları verdiği varsayılmıştır.

Berlin Vossische Zeitung'un 28 Ekim tarihli basımında Türkiye ile ilgili bir makale yer almıştır. Türkiye'nin eski Washington Büyükelçisi Ahmet Rüstem Bey, "İstanbul-Berlin" yazışması için yazdığı bir makalede Türkiye'nin geleceği konusunda kötümser bir şekilde yorumda bulunmuştur. Ahmet Bey Willson'un Türkiye için açacağı programın son derece acı verici olduğuna inanmıştır. "İki şart" ve bununun tanınması gereken şey, yani Osmanlı Devleti'nin Türk olmayan ırklarının özgürce gelişmesi ve Çanakkale'nin dünya ticaretine açılması olarak ifade etmiştir. İlk şartla Irak, Suriye, Filistin, Arabistan ve Mısır'ın ülke için kayıp olacaktır. Bu beklentiye boyun eğen bir Türkün hayal edilemeyeceğini ifade etmiştir. Bunun Türklere vurulacak korkunç bir darbe olacağını ifade etmiştir.

Ahmet Rüstem "Irak dünyanın paylaşılmasını yeri olabilir. Suriye ve Filistin, Osmanlı Devleti'nin en fazla, belki de en çok gelişen illeridir. Heleki iki kutsal şehre sahip olma Halife'nin temel haklarından. Mısır, Müslümanların en zengin ve en iyi kesimlerinden birisidir. Bu bölgeler birlikte Almanya'nın üç katı büyüklüğündedir. Bütün bunlar bir kerede Osmanlı'dan uzaklaştırılmıştır. 500 yıldır Osmanlı toprakları olan bu alanların kurtarılması ihtimali var mı? Bu soruda, Türk egemenliğinin ana kusuru akla geliyor: Kötü yönetim. Yüksek bir irade ve uzman kişilerle Batılı tarzda buralarda yeniden yönetim inşa edilerek ülkenin ilerlemesini güvence altına alınabilirdi. Buraların temel sorunu refahdır. Bütün bunlara rağmen buralardaki Müslüman halk, Araplar Wilson ilkelerini değil Osmanlıya bağlı kalmayı tercih eder. Araplar, yaşadıkları kötü haksızlıkların ve karartmaların sonucu olarak Türklerin düşmanları oldular. Yine de, Türklerle birlikte yaşamak Arapların çıkarıdır. Her iki parçayı tatmin edecek bu tür bir birlikte yaşamak mümkündür. Avusturya-Macaristan önerisinin modelinde bile çift taraflı bir imparatorluğun bağlayıcı bir şekilde yapılması mümkün olabilirdi, ancak muhtemelen sonraki cevabı alacaktır. Araplar kendi kendilerini yönetirken, yönetimde kötüye kullanımdan artık şikâyetçi olamazlardı. İlgili makamların bu tür bir çözümü Türk-Arap meselesine hemen halletmesi son derece arzu ediliyor." şeklinde fikirlerini ifade etmiştir.

29 Ekim tarihinde Berliner Börsen Zeitung'ta "Türkiye'nin İtilaf Devletleri'yle Müzakeresi" ve "Şartlar" başlıklı yazılar yer almıştır. İkdâm gazetesi haberine göre bir gün önce Türkiye ile İtilaf Devletleri arasında resmi müzakereler başlamıştır. Mesaj, bugünün basınında yayınlanmış ve zirve genellikle takdire değer olarak nitelendirilmiştir. Burada daha çok içerikten ziyade müzakere öne çıkarılmıştır. Ayrıca Tanin ve Sabah gazetesinde yer alan müzakere haberlerine değinilmiştir. Daha çok Türk Ordusu'nun durumu ve müzakerelerde ülke topraklarının nasıl kurtarılabilceği hususu ele alınmıştır.

29 Ekim Berliner Börsen Zeitung akşam baskısında "Türkiye'nin Durumu" başlıklı yazıda Türkiye'nin İtilaf Devletleri ile müzakerelere başladığı yer almıştır. 29 Ekim tarihli Berliner Tageblatt'ta "Türkiye'nin imtiyazlı müzakeresi" başlığı ile yer alan haberde İstanbul'dan 28 Ekim tarihinde alınan bir yazıda müzakerelerin İkdâm, Tanin ve Sabah gazetesinde yer aldığı şekilde devam etmiştir. 29 Ekim tarihli Berliner Volks Zeitung'ta da "Türklerin İtilaf Devletleri ile imtiyazlı müzakereleri" başlığı altında İkdâm, Tanin ve Sabah gazetesindeki haber yer almıştır. "İngilizler Halep'te" başlığı altında da İngiliz birliklerinin Halep'i aldıkları ve Türk ordusunun daha kuzeye çekildiği haberi yer almıştır. 29 Ekim tarihli Berliner Tageblatt'ın akşam baskısında "Türkiye'nin Barış Talebi İtilaf Devletleri'ne Ulaştı" başlığı altında Bern'den bir telgraf gelmiştir. Buna göre Türk elçisinin Fransız ve İngiliz elçileri ile daha önce Talat Hükümeti'nin Wilson'a gönderdiği yazı çerçevesinde bir ateşkes ve barış için görüşmeler yapılmıştır.

29 Ekim tarihli Berlin Vossische Zeitung'un sabah basımında, Haag, 28 Ekim tarihli haberde "İngilizler Halep'te" başlığı ile Londra'dan bildirilen haberde Halep İngilizler tarafından işgal edilmiş ve Türk birlikleri daha kuzeye doğru geri çekilmiştir. Cenevre'den 28 Ekim tarihli Journal de Genove'da Bern'de Türk Büyükelçisinin Fransız ve İngiliz Büyükelçileri ile ateşkes antlaşması ile ilgili görüştükleri yer almıştır. İstanbul'dan 28 Ekim tarihli haberde de Akşam, Tanin ve Zaman gazetelerinde ateşkes ile ilgili çıkan haberler yer almıştır.

29 Ekim tarihli Berlin Vossische Zeitung'un akşam baskısında "Türkler Tarafından Bakü'nün Alınması" başlığı ile Türk ordusunun Bakü'ye girdiği haberi yer almıştır. Ayrıca "Türkiye'nin Tutumu" başlıklı haberde o ana kadar Türkiye'nin barışla ilgili resmi bir girişimi olmadığı yer almıştır. 29 Ekim tarihli Norddeutsche Allgemeine Zeitung'da "İngilizler Halep'te" başlığı ve "Türklerin Barış Adımı" başlığı haberleri İstanbul'dan 28 Ekim tarihli Akşam, Tanin gazetelerindeki haberlere dayanmıştır.

29 Ekim tarihli Bütomer Anzeiger'de "Avusturya ve Türkiye İmtiyazlı Barışa Hazır" başlığı altında Türkiye'nin barış görüşmelerine hazır olduğu belirtilmiş, ayrıca İstanbul 28 Ekim tarihli "İtilaf Devletleri'yle Müzakereler" başlığı altında İtilaf Devletleri ile ateşkes ile ilgili görüşmelerin başladığı haberi yer almıştır. İtilaf Devletleri ile Türklerin müzakeresi alt başlığı ile İkdam gazete haberine yer verilmiştir. 29 Ekim tarihli Berlin Vossisches Zeitung'ta "Türkler tarafından Bakü'nün kuşatılması" başlığı altında Türk ordusunun Bakü'ye girdiğini ve burayı İngilizlere, Ruslara ve Almanlara karşı koruduğunu belirtmiştir. "Türkiye'nin Tutumu" başlığı altında da Türkiye'nin savaştaki durumu ile ateşkes antlaşması için tutumundan bahsetmiştir. 29 Ekim tarihli Berlin Vossische Zeitung'ta "Türkiye'nin imtiyazlı Müzakeresi" başlığı altında Bern'den gönderilen haber ile İkdam'daki haber arka arkaya, İngilizler Halep'te başlığı ile bir başka haber de iç sayfada yer almıştır. Londra'dan Hollandalı Rieuwsburuau'un bildirdiğine göre Britanya Savaş Bakanlığı'nın bildirmesi üzerine İngiliz birlikleri 26 Ekim'de sabahleyin Halep'i kuşatmıştır. Halep'in 6 mil kuzeyinde demiryolu birleşim noktasından hiçbir haber alınmadığını, ama Türklerin bir savunma çabası içinde oldukları haberini aldıklarını bildirmiştir. 29 Ekim tarihli Berlin Vossische Zeitung'un akşam baskısında Türkiye'nin barış adımının resmi bir teyidi henüz mevcut olmadığı haberi yer almıştır. Berlin'deki Türkiye'nin büyükelçisi bile bu konuda herhangi bir haber vermediği belirtilmiştir. 29 Ekim tarihli Norddeutsche Allgemeine Zeitung "İngilizler Halep'te" başlığı altında Halep'in İngilizlerin eline geçtiği ve "Türkiye'nin Barış Adımları" başlığı altında da ateşkes müzakerelerinin barışa doğru ılımlı olarak ilerlediğini belirtilmiştir.

Zaehner Anzeiger gazetesinin 31 Ekim tarihli "Türkiye ve Avusturya- Macaristan'ın Düşüşü" başlığı altında her iki ülkenin halklarını özel barışa zorlamaktadır demiştir. Türkiye ile ilgili kısımda "Türkiye barışı rica ediyor" başlığı altında Türkiye'nin Bern elçisinin Fransız Büyükelçisi ve İngiliz elçisine Türkiye yönetiminde yer alan Talat Paşa'nın Wilson Prensipleri doğrultusunda mütareke ve barışa ilişkin notunun yer aldığı ricanın iletildiği yer almıştır.

Norddeutsche Allgemeine Zeitung, 29 Ekim tarihinde 28 Ekim İstanbul kaynaklı "Türkiye'nin Barış Adımı" başlığı, Berliner Börsen Zeitung'un 30 Ekim tarihinde 29 Ekim İstanbul kaynaklı "Türkiye'nin İmtiyazlı Müzakeresi" başlığı altında Milli Ajans tarafından iletilen haber yer almıştır. "Türkiye'nin kolay barış şartları ile ilgili son haberler" başlığı altında Milli Ajans'dan alınan habere göre Türkiye ile İtilaf Devletleri arasında resmi ateşkes görüşmesine yer vermiştir. Tasviri Efkâr gazetesi Sadrazam ile bu konuda bir görüşme yapıldığını yazmıştır. Delegerlerden haber alındığına göre mütareke şartlarının Bulgaristan'dan daha hafif olacağı, İstanbul ve Türk bölgelerinin hiçbir şekilde askeri bir işgale maruz olmayacağı anlatılmıştır. İzzet Paşa özel anlaşma maddelerini şu

şekilde şekillendirmiştir: Bulgaristan'ın birlikten ayrılmasından sonra Türkiye İtilaf Devletleri ile Barış adımlarını kabul eder. Sonra Bulgaristan düşmanlar tarafından işgal edildiği için özel müzakerelere zorlanmıştır. Türk sınırları korunacak ve Almanya artık devre dışı kalacak, bu özel şartlar Alman ve Avusturya elçilerine de bildirilir ve onlar da kabul ederler.

30 Ekim tarihinde Berliner Volks= Zeitung'un akşam baskısı ve Koschimer Zeitung'ta yer alan haberde; Zaman gazetesinin dışişleri siyasi temsilcisi Reşit Bey'le bir görüşmede şartların dışişlerinin isteği doğrultusunda olduğunu ve görüşmelerin kolay ve istendiği gibi geçeceğini belirtmiştir. İkdam Gazetesi kolay şartları İstanbul'a bir işgalin İtilaf Devletleri için küçük bir teday olduğu açıklamasını yapmıştır. Yeni Gün Gazetesi yabancıların hakaretleri ne kıymeti değer ölçüde kendilerine ne de Türklerin ilgilerine hizmet edeceğini yazmıştır. Tanin gazetesi haberine göre Amerikaya yapılan hızlı ziyaretin Amerika ile diplomatik ilişkilerin tekrar başlaması için bir adım olduğunu belirtmiştir. Ahmet Rıza, Rum ve Ermeni basın temsilcilerinden ülkenin yeniden beraber inşasını talep etmiştir.

30 Ekim tarihli Berlin Vossische Zeitung'un sabah baskısında 29 Ekim Frankfurt kaynaklı haberde "Türklerin Müzakereleri" başlığı ile görüşmeler hakkında bilgi vermiştir. Gazetenin akşam basımında "İtilaf Devletleri'nin Türkiye'den talepleri" manşeti altında "Barıştan önce Türkiye", "Türklerin Silahlarını Bırakması" başlıkları altında hem İtilaf Devletleri'nin Türkiye'den talepleri hem de devletin savunmasız kalması ile ilgili haberler yer almıştır. Bütomer Anzeiger'de Bern, 29 Ekim tarihli haberde "Türklerin barış istekleri İtilaf Devletleri'ne ulaştı" başlıklı haberde Wilson ilkelerine göre Talat Paşa'nın daha önce yapmış olduğu ateşkes antlaşmasının tekrarlandığına yer verilmiştir. Ayrıca "Ateşkesin Şartları" başlığı altında da ateşkesin şartlarına değinilmiştir. Aynı tarihli Koschiner Zeitung'da ise "Wilson ilkelerinden sapma" ve "Türklerin itilaf Devletleri ile müzakeresi" başlıkları altında ateşkes görüşmeleri ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Norddeutsche Allgemeine Zeitung'ta "Türkiye'de ruh hali" başlığı ile İstanbul'dan 29 Ekim tarihli İkdam'dan alınan habere yer verilmiştir. Berliner Börsen Zeitung'un ekinde No:512'de "Türkiye'nin İtilaf Devletleri ile müzakeresi" başlığı altında İstanbul, 30 Ekim kaynaklı haber yer almıştır. Haberde İtilaf Devletleri ile Türkiye adına gerçekleşen ateşkes görüşmeleri Donanma Bakanı Rauf Orbay, Dışişleri Bakanlığı'ndan Reşat Hikmet Bey ve Ordu Komutanlığından Sadullah Bey arasında farklı başlıklar altında sürdürülen müzakere dün akşam Perşembe günü sonlanmıştır. İstanbul'dan denizyolu ile antlaşma yapmak üzere görevlendirilen komisyon görevini tamamlamıştır. Komisyon antlaşma noktasına varmasından sonra görüşmeler başlamış birkaç gün sonra ve tamamlanmıştır.

31 Ekim'de Berliner Börsen Zeitung'un ekinde" No:512, 30 Ekim tarihli Londra kaynaklı haber yer almıştır. Reuter haber ajansının bildirmesine göre Türkiye ile barış adımı üzerine görüşmelerin başladığına yer verilmiştir. Söylentiye göre kısa bir süre içinde Wilson'un Türkiye maddesi ile ilgili ilkesi üzerine 14 Ekim tarihli başvurusu üzerine verilen cevap üzerine bir görüşme yapılacaktır. Bu cevap daha önce ilkeler üzerine yapılan görüşmeler çerçevesinde olacaktır. Bu cevap diğer İttifak Devletleri'ne sunulan ateşkes ve barış şartları çerçevesindedir. Görüşmede ülkenin birliğinin devam etmesi ve İstanbul'un işgal altına girmeden mevcut yönetimin devam etmesi en önemli konulardandır. Yeni kabinede maliye bakanı Cavit Paşa en etkili kişilerdendir, Arka planda ise Talat Paşa hala etkilidir. Ateşkes görüşmesinde ülke birliğinin sağlanması şartı ile antlaşma metninde ilerlemenin olacağı, Almanya ile olan müttefikliğin kolayca sona erebileceği görüşme konuları arasında yer almıştır.

31 Ekim 1918 tarihli Berlin Vossche Zeitung'un sabah baskısında "Türklerin imtiyazlı barış adımı" başlıklı 29 Ekim İstanbul kaynaklı haber yer almıştır. Haberde İtilaf Devletleri ile Ateşkes

Antlaşması ve Barış görüşmeleri ile ilgili İkdam gazetesinde yer alanlara burada kısaca değinilmiştir, Norddeutsche Allgemeine Zeitung ve Berlin Vossische Zeitung'un akşam baskısında "Türkiye üzerine İngilizlerin baskısı" başlığı ile 31 Ekim Rotterdam kaynaklı haber yer almıştır. Reuter haber ajansı Wilson ilkelerinin 14. Maddesinin Türkiye ile ilgili olduğuna değinmiştir. Türkiye İtilaf Devletleri tarafından bu ilkeler doğrultusunda bir ateşkes ve barışa zorlanmıştır. Daha önce Talat Paşa kabinesinin böyle bir barışa yanaşmamalarına rağmen yeni kabine barış girişiminde bulunmuştur. Ateşkes görüşmeleri devam etmektedir denmiştir.

Paris 31 Ekim kaynaklı Agance Avas'ın açıklamasına göre, Lebgueffin Fransa Meclisi'ne verdiği demeçte, Türkiye'nin ateşkes anlaşmasının öncelikle Müttefik filolarının Karadeniz'e, Marmara'ya ve Çanakkale Boğazı'na serbest geçişini ve aynı zamanda Müttefik savaş esirlerinin anavatanlarına dönüşünü belirlediğini söylemiştir. Ateşkes Perşembe günü yürürlüğe girmiştir.

Türk gazetesi Tasviri Efkâr bir Türk devlet adamıyla yaptığı görüşmeyi bildirmiştir. Buna göre Türk özel müzakerelerinin Alman büyükelçisi tarafından kabul edildiğini veya onaylandığını ileri sürmüştür. Belgede, "Söz konusu yetkili kişinin ifadesini yanlış yorumlamış olmalıdır. Türk özel görüşmelerine Almanya'nın rıza göstermesi kesinlikle mümkün değil. Aksine, İstanbul'daki İmparatorluk Büyükelçisi'nden, Türk hükümetinin Alman hükümeti adına bunu protesto etmek için harekete geçtiği ilk haberleri vermesi istenmiştir. Kesinlikle Türkiye çok zor bir durumdadır. Ancak, Alman kuvvetlerinin desteğiyle, bir süredir düşmanca bir saldırıya karşı başkenti ve Çanakkale'yi elinde tutarak İtilaf Devletleri'nin ateşkesine ilişkin müzakerelerin sonucunu beklemekle mümkün olabilirdi. Bununla birlikte, Türk hükümeti, saldırının başlamasından önce direnişinden vazgeçeceğine ve Almanya'nın ondan ayrılacağına inanırsa, bu durum Almanya tarafından engellenmezdi. Ayrıca dava açmak istenirse, haksızlık olurdu. İtilaf Devletleri'yle anlaşmayı daha önceki Alman müttefikliğine uymayan bir prosedürle açıklanmasının mümkün olamayacağı belirtilir." ifadeler vardır.

Reuter ajansı, Türkiye ile ateşkesin 31 Ekim'de öğle saatlerinde imzalandığı haberini vermiştir. Anlaşma ise henüz açıklanmamıştır. Resmi bir onay henüz mevcut değildir. Çanakkale'nin açılışı yakındır. Çanakkale'ye bir İngiliz filosu girecektir. Demiryollarının denetim görevi için karaya sadece küçük bir askeri kuvvet gönderilmelidir. Türk teslimiyetinin iddia edilen koşulları hakkında aşağıdaki ayrıntılar mevcuttur: İstanbul, bütünüyle ya da sadece birkaç parçasının filo tabanı olarak kabul edilmek üzere, henüz net değil. Batum ve Bakü İtilaf Devletleri'ne teslim edilecek. İtilaf ordularının askerleri ve subayları teslim edilecek, Türk esirleri de İtilaf mahkemelerinde kalacak. Hicaz ve Yemen'de İngilizce'yle savaşan Arap şeyhleri silahlarını teslim ettiler. Batum ve Bakü'nün İtilaf Devletleri içinde İngiltere'ye düşmesi doğru olup olmadığı görülecektir. Her halükarda Rusya, biçimi ne olursa olsun, sınır güvenliğinden yoksun olan tüm Raphtha bölgesinin temellerini inşa eden bu yerlere ilgi duyuyor. Sovyetlerin hareket etmesi bekleniyor. Kızıl Ordunun her zamankinden daha güçlü olduğu doğrusa, Kafkasya'da işe yarayabilir. İstanbul Entente filo üssü olarak kabul edilecek. Sadece bir sonraki sefer için önizlenebilir. Sonra İngiltere muhtemelen Çanakkale'nin merkezini tek başına devralacak. İngilizlerin şu anda Pan-Köprüsü Kairo-Kalküta'ya sahip olması çok önemlidir. Süveyş Kanalı ve Basra Körfezi arasında, ölü direnişin üstesinden gelmek için daha fazla şeyleri var. Almanya için bu, politik olarak Hamburg-Bağdat'ı hayal etmek anlamına geliyor. Almanya'daki güçlü kültürel liderliğimizin jeopolitik ve ekonomik perspektifleri şimdilik tahrip olmuştur.

Londra'dan 31 Ekim tarihli ve "İstanbul'un yaklaşan işgali" başlıklı haberde Eventag News, İngiliz donanması için Çanakkale'yi açmaları gerektiğini ve her an, İngiliz deniz kuvvetleri tarafından

İstanbul'un işgalinin haberlerinin beklendiğini ifade etmiştir. Bu nedenle, Türkiye'nin teslimiyetine ilişkin ayrıntılı koşulların bugün Parlemantoda yapılması gerektiği bildirilmiştir.

Paris kaynaklı 31 Ekim tarihli haberde Sabah haber ajansına göre, Fransız meclisinde Sehgues, Türkiye ile olan ateşkes anlaşmasının öncelikle Müttefik filolarının Karadeniz'e serbest geçişini, Çanakkale Boğazı ile Boğaz'dakiler arasındaki ilişkiyi ve Müttefik savaş esirlerinin anavatanlarına geri dönüşünü belirlediğini ifade etmiştir. Ateşkes perşembe günü öğlen saatlerinde yürürlüğe girmiştir.

1 Kasım tarihli Reuter ajansı "Türkiye ile ateşkes şartları" raporunda Çanakkale'nin Açılışı, hemen terhis işlemlerinin başlaması, savaş gemilerinin boğazlardan geçmesini içerir. Burada Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 24 maddesi yer almıştır.

1 Kasım tarihinde Berlin Vossische Zeitung'ta "Türkiye'nin Ateşkesi" başlığı ile ateşkes antlaşmasının yapıldığını yazmıştır. Londra'dan Reuter Ofisi ateşkesin 31 Ekim'de Türkiye ile imzalandığını öğrenmiş fakat resmi onayla ilgili herhangi bir haber ulaşmamıştır. Berlin Vossische Zeitung'un akşam basımında "Çanakkale Boğazı'nın Açılışı" başlığı ile ateşkes antlaşması sonrasında Çanakkale Boğazı'nın açıldığını haber vermiştir.

1 Kasım tarihli Berliner Volks Zeitung sabah baskısı "Türkiye ile Ateşkes Antlaşması imzalandı", Paris'ten 31 Ekim tarihli Berliner Volkszeitung'ta "Türk Ateşkesi" yazısı, Bütomer Anzeiger'de "Türkiye ile itilaf Devletleri arasında ateşkes antlaşması imzalandı" yazıları ile ateşkes antlaşmasının imzalandığını yazmışlardır. Ayrıca Bütomer Anzeiger'de "Haktan yana bir barış mı yoksa güçlüden yanı mı" başlığı ile eleştirmiştir. Ayrıca "Ateşkesin Şartları" başlığı ile ateşkesin maddelerini içeren bir yazı yer almıştır.

1 Kasım tarihli Berlin Vossische Zeitung'ta Londra 31 Ekim kaynaklı "Türkiye ile Ateşkes" ve Berlin Vossische Zeitung'un akşam baskısında 31 Ekim kaynaklı "Çanakkale Boğazı'nın açılışı" ve "Amerika'nın Türkiye'ye cevabı" haberi yer almıştır. Norddeutsche Allgemeine Zeitung'ta "Türkiye'nin Ateşkesi" ve "Türkiye'ye Lansing'in cevabı", Berliner Börfen Zeitung'ta "Türkiye ile Ateşkes" başlıkları altında genel olarak Türkiye ile İtilaf Devletleri arasında imzalanan ateşkes antlaşmasından bahsedilmiştir.

1 Kasım tarihli Saag'ın Reuter Buruau'dan Londra'dan alınan haberde "Avam Kamarasında İngiliz Hükümetinden Mesaj" adlı haberde "Avam Kamarası'nda dün öğleden sonra Sir Georg Sava, İngiliz Hükümeti adına, Türkiye ile ateşkesin çarşamba gecesi Müttefikler için Koramiral Calthrope tarafından kabul edildiğini duyurdu. Ateşkes öğle saatlerinde 31 Ekim'de yürürlüğe girecek. Bireysel hükümler henüz mevcut değil, ancak Sava, Müttefik filosunun Boğazdan geçerek Karadeniz'e geçişine izin verdiklerini ve geçişi sağlamak için gerekli olan Çanakkale Boğazı ve Boğaz'ın işgaline izin verdiğini söyledi. Şartlar ayrıca tüm savaş esirlerinin evlerine gönderilmesini de içeriyordu. General Townshend iki gün önce müzakereye katılmak üzere serbest bırakıldılar. Lave'un mesajı, Avam Kamarası'nda yüksek sesle alkış aldı." şeklindedir.

1 Kasım tarihli Berliner Volks Zeitung'un sabah basımında "Türkiye ile Ateşkes Anlaşması 31 Ekim'de öğleyin imzalandı", Berliner Volks Zeitung'un akşam basımında "Türk Ateşkesi" başlıkları ile ateşkesin imzalandığından bahsetmiştir. Ayrıca Paris, 31 Ekim tarihli Havas ajansının haberi, Die Norddeutsche Allgemeine Zeitung'ta da Tasviri Evkar'ın haberi yer almıştır.

Die Vossischen Zeitung'un 1 Kasım tarihli Haag kaynaklı şok haberine göre "Hollandsch Nieuwsbüro", Washington'dan 31 Ekim'de yayınladığı haberde Dışişleri Eyalet Sekreteri Lansing

“Amerika'nın Türkiye'ye cevabı” başlıklı İspanya Büyükelçisine cevabı “Ekselanz! Bu ayın 17'sinde kendisine hitaben yazmış olduğunuz notu Başkan'a sunmaktan çekinmedim ve bu gün teslim ettim. Hükümetin görüşüne göre, bu notu, 5 Ekim'de İspanya Dışişleri Bakanı'nın Madrid'deki Türk İşadamından aldığı ve İspanya Hükümeti'nin gerçekçi yardımlarının talep edildiği metin Cumhurbaşkanının dikkatini çekmek için eklenmiştir. Osmanlı Hükümeti'nin barışı yeniden kurma görevini üstlenmesini, bu talebe karşı savaştan tüm hükümetleri bilgilendirmesini ve müzakereleri başlatmak için yetkili kurumları göndermeye davet etmesini sağlamak olacaktır.”

İmparatorluğun Türk Hükümeti, özellikle 27 Eylül'deki konuşmasında, Cumhurbaşkanı tarafından daha sonraki açıklamalarında belirlediği programın müzakerelerine temel teşkil etmiştir. Osmanlı hükümetinin, genel bir ateşkesin derhal kapatılması için atılması gereken adımların daha ileri gitmesi istenmiştir. Başkanın talimatına uygun olarak, Ekselanz'ınızı Birleşik Devletler Hükümeti'nin Türk işadamı mesajını, şimdi Türkiye ile savaş halinde olunmasına rağmen Hükümetlerin dikkatine sunacağımı bildirmekten onur duyuyorum. Sizi en derin saygılarımla temin ederim.” şeklindedir.

2 Kasım tarihinde Berliner Börsen Zeitung'un 516 numaralı ekinde “Türkiye ile Ateşkes” ve “İngiltere'nin kapitülasyanlarla ilgili Türkiye'den şartları” başlıkları ile İngiltere'nin Osmanlı Devleti'nden hangi imtiyazları elde ettiğini yazmıştır.

C. Mondros Ateşkes Antlaşması ve Sonucu

Bunun üzerine Bahriye Bakanı Rauf Bey (Orbay) başkanlığında Dışişleri Müsteşarı Reşat Hikmet Bey ve Sadullah Bey'den oluşan kurul hemen Mondros'a gitmiştir. Osmanlı delegeleri, Wilson ilkeleri ışığında ortak bir metin üzerinde uzlaşmaya varılacağını ümit etmişlerdir. Ancak İtilaf Devletleri delegesi daha önceden hazırlanmış bir metni Osmanlı temsil kurullu üyelerine çok sınırlı söz hakkı tanıyarak görüşmeye sunmuştur. Beş gün süren görüşmeler sonunda Mondros koyundaki İngiliz zırhlısı Agamemnon üzerinde 30 Ekim 1918 günü Osmanlı devleti ile İtilaf Devletleri arasından Mondros ateşkes antlaşması imzalanmıştır. 31 Ekim günü yürürlüğe giren ve 25 maddeden oluşan kısa ama çok önemli olan bu antlaşmanın hükümleri arasında bulunan ünlü 7. maddesi ile bir tehdit karşısında stratejik noktaları işgal etme hakkının verilmesiyle tarihteki diğer antlaşmalara bakıldığında olağan bir durum değildir. Mondros Ateşkes Antlaşması'nın koşulları, aynı günlerde imzalanan Bulgaristan, Avusturya-Macaristan ve Almanya antlaşmalarıyla benzerlik gösterir (Akdes, 1966; Avrupa ve Türkiye- Almanya İlişkileri, 1999,115).

Paris'ten 31 Ekim tarihli raporda Agence Havas'a göre, Odadaki Leygues, Türkiye ile olan ateşkes anlaşmasının öncelikle Müttefik filolarının Karadeniz'e serbest geçişini, Çanakkale Boğazı'nın işgal edilmesini ve Boğaz'dakilerin işgalini ve Müttefik savaş esirlerinin anavatanlarına geri dönüşünü belirlediğini belirtti. Ateşkes Perşembe günü yürürlüğe girer. 3 Kasım tarihli Berlin Vossische Zeitung'ta “İtilaf Devletleri'nin Gurpları İstanbul'da” başlığı ile İtilaf Devletleri'nin İstanbul'a çıktıkları yer almıştır.

Anlaşma maddeleri şu şekildedir:

1)- Çanakkale ve İstanbul boğazlarının açılması, Karadeniz istihkâmlarının itilaf devletleri tarafından işgali sağlanacaktır.

2)- Osmanlı sularındaki bütün mayın tarlalarının, torpido ve kovan mevzilerinin yerleri gösterilecek ve bunları taramak ve kaldırmak için yardım edilecek.

3)- Karadeniz'de ki mayınlar hakkında bilgi verilecektir.

4)- İtilaf devletlerinin bütün esirleri ile Ermeni esirlerinin kayıtsız-şartsız İstanbul'da İtilaf devletlerine teslim edilecektir.

5)- Hudutların korunması ve iç asayişin temini dışında Osmanlı ordusu derhal terhis edilecektir.

6)- Osmanlı harp gemileri teslim olup, gösterilecek Osmanlı limanlarında İtilaf devletleri tarafından gözetim altında tutulacaktır.

7)- İtilaf devletleri güvenliklerini tehdit edecek bir durum ortaya çıkarsa, herhangi bir stratejik noktayı işgal edebileceklerdir.

8)- Osmanlı demiryollarından itilaf devletleri istifa edecek ve Osmanlı ticaret gemileri onların hizmetinde bulunacaktır.

9)- İtilaf devletleri Osmanlı tersane ve limanlarındaki vasıtalarından istifade edeceklerdir.

10)- Toros tünelleri İtilaf devletleri tarafından işgal edilecektir.

11)- İran içlerinde ve Kafkasya'da bulunan Osmanlı kuvvetleri işgal ettikleri yerlerden geri çekileceklerdir.

12)- Hükümet haberleşmesi dışında telsiz telgraf ve kabloların denetimi İtilaf devletlerine geçecektir.

13)- Askeri ticari ve denizle ilgili madde ve malzemelerin tahribi önlenecektir.

14)- İtilaf devletleri kömür, mazot ve yağ maddelerini Türkiye'den temin edeceklerdir. (bu maddelerden hiçbiri ihraç edilemeyecektir.)

15)- Bütün demiryolları halkın kullanımına açık olmak kaydıyla, itilaf devletlerinin zabıtası tarafından kontrol altına alınacaktır.

16)- Hicaz, Asir, Yemen, Suriye ve Irak'taki kuvvetler en yakın itilaf devletleri kumandanlarına teslim olacaktır.

17)- Trablus ve Bingazi'deki Osmanlı subayları en yakın İtalyan garnizonuna teslim olacaktır.

18)- Trablus ve Bingazi'de Osmanlı işgali altında bulunan limanlar İtalyanlara teslim edilecektir.

19)- Denizci, asker ve sivil tüm Almanların ve Avusturyalıların bir ay içinde Türk ülkelerinden çıkartılması; uzak bölgelerdekilerin de olanaklı en erken tarihte çıkarılması.

20)- Gerek askeri gerekse tesliminde gerekse Osmanlı ordusunun terhisinde ve gerekse nakil vasıtalarının İtilaf devletlerine teslimine dair verilecek herhangi bir karar derhal yerine getirilecektir.

21)- İtilaf devletleri adına bir üye, Donatım (iaşe) kontrolünde çalışacak bu devletlerin ihtiyaçlarını temin edecek ve isteyeceği her bilgi kendisine derhal verilecektir.

22)- Osmanlı harp esirleri İtilaf devletlerinin elinde tutulacağı, askerlik hizmeti yapabilecek kişilerin dışındakilerin serbest bırakılması fikrinin salıverilmesinin düşünüleceği.

23)- Osmanlı hükümeti, merkezi devletlerle bütün ilişkilerini kesecektir.

24)- Altı vilayet (vilayeti sitte) adı verilen yerlerde bir karışıklık olursa, bu vilayetlerden herhangi birini İtilaf devletleri işgal edebileceklerdir.

25)- Müttefiklerle Osmanlı devleti arasındaki savaş, 1918 yılı Ekim ayının 31 Perşembe günü mahalli saat ile öğlen zamanı sona erecektir.

24 Ekim'de Almanya'da ihtilal başlamıştır 3 Kasım'da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Villa-Giusti Bırakışması ile savaştan çekilmiştir. 7 Kasım'da Alman imparatoru II. Wilhelm tahttan feragat etmiştir. 11 Kasım'da Compiègne Ormanı'nda imzalanan ateşkes ile Almanya yenilgiyi kabul etmiştir. Aynı gün Avusturya-Macaristan imparatoru I. Karl da tahtını bırakmıştır.

13 Kasım 1918'de İtilaf donanmalarına mensup bir filo, ateşkesin 1. maddesi uyarınca Çanakkale İstanbul boğalarındaki askeri tesisleri işgal etmiştir. 11-26 Kasım tarihleri arasında Türk ordusu Batum, Ardahan, Ahıska ve Kars'ı tahliye etmiştir.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyıldan beri gerilemesi, toprak kaybetmesi, Fransız İhtilali sonrasında içte de bağımsızlık hareketlerinin giderek artması içte ve dışta zor durumda kalmasına neden olmuştur. Sanayi İnkılabı sonrasında ülkenin Batılı devletler tarafından hammadde elde etmek ve Pazar olarak da kullanılmak için önem arz etmeye başlarken kendi aralarında da rekabet başlamıştır. Bu süreçte uzun süreden beri toprak kaybeden Osmanlı Devleti yöneticileri I. Dünya Savaşı'nın kendi üzerinde oluşturacağı tahribat endişesi nedeniyle bir blok içinde kalmayı tercih etmiştir. İşte bu blok da İttifak Devletleri olmuş ve böylece I. Dünya Savaşı'nda Almanya ile müttefik olarak savaşmıştır.

Savaşın son yılında 1918 yılı Ocak ayında ABD Başkanı Wilson'un savaşın sonlandırılmasına yönelik yayımladığı bir dizi ilkeler sonrasında İttifak Devletleri savaş son vermek istemişse de savaş biraz daha uzun sürmüştür. Osmanlı Devleti yöneticileri savaşın kaybedileceğini görerek ateşkes çağrısında bulunmuş ve yapılan görüşmeler sonrasında 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile savaşı sonlandırmıştır.

Bu çalışmada 21 Ekim ile 5 Kasım 1918 tarihleri arasında Almanya'da yayınlanan gazetelerde Osmanlı Devleti ile ilgili haberler taranmıştır. Gazetelerdeki haberlerin ekseriyeti İstanbul gazeteleri ve Türk Ordu Raporu'na dayanmaktadır. Haberlerde son aylardaki Osmanlı Devleti'nin cephelerdeki durumuna, daha sonra İtilaf Devletleri'nin barış görüşme isteklerine, mütareke ve barış şartlarına ve mütarekenin imzalanma sürecine ve daha sonra da mütareke maddelerine yer verilmiştir.

Alman basınında Osmanlı Devleti Türkiye olarak yer alırken daha çok Almanya ile ilgili cephe ve barış müzakere isteklerine yer verilmiş, Osmanlı Devleti'ne çok kısa şekilde yer verilmiştir. Bunun nedeni müttefiklerinin durumu hakkında halkına ve ordusuna fazla bilgi vermemek, savaşın devamını etkilememek olabilir. Genel olarak incelenen gazete nüshalarında küçük de olsa Osmanlı Devleti ile ilgili habere yer verilmiştir.

Sonuç olarak tüm gazetelerin taranmasında Türkiye'de savaşın son dönemi ve mütareke ile ilgili bilgilere paralel ve ters, zıt olmayan haberler yer almaktadır. Çalışma mütareke döneminde yayınlanan Alman gazeteleri çerçevesinde sürecin incelenmesi bakımından önemlidir.

Kaynakça

Gazeteler

Amtliches Kreisblatt
Berliner Börsen Zeitung
Berliner Tageblatt und Handels-Zeitung
Berliner Tageblatt Wochen= Ausgabe für Ausland und Uebersee
Berliner Volks= Zeitung
Bütomer Zeitung
Koschminer Zeitung
Vossische Zeitung
Norddeutsche Allgemeine Zeitung

Eserler

- Akçuraoğlu, Y. (1928). "Osmanlı Devleti Umûmi Harb'de Bî-taraf Kalabilir miydi?", Türk Tarih Encümeni Mecmuası, Sayı 96-19, 1 Haziran 1928, İstanbul, s.1-29.
- Akten zur Deustchen Auswartigen Politik, Band. 2, Num. 012596.
- Alkan, N. (2014). "Alman Kaynaklarına Göre Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Girmesi", Uluslararası Sempozyum 1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak, İstanbul, 20-20 Kasım 2014, s. 157-178.
- Alman Belgeleri, c. 38. Belge 15439, Bkz. Yusuf Hikmet BAYUR, Türk İnkılabı Tarihi, C. II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları,
- Armaoğlu, F. (1997). 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789–1914). Ankara.
- ....., (1973). XX. yy. Siyasi Tarihi (1789-1960),Sevinç Matbaası, Ankara.
- ATESE, 1/1,D13, G2, Ds648
- ATASE Arşivi, Kls, 3194, Ds.88,fhr.1-10.
- Avrupa Ve Türkiye - Almanya İlişkileri, Osmanlıcadan Çeviren Nurcan Fidan, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basım Evi, Ankara, 1999. S.115-
- Balcıoğlu, M, Kurtcephe, İ. (1992). "Birinci Dünya Savaşı Başlarında Romantik Bir Türk-Alman projesi Rauf Bey Müfrezesi", OTAM Dergisi, S.3, Ankara,s.247-269.
- Baykan, S. Eğribel, E., Özcan, U. (2002). XX. Yüzyıl", Sosyoloji Yıllığı Kitap 9, Öncü Basım Yayıncılık, İstanbul.
- Bayur, Y.H. (1983). Türk İnkılabı Tarihi, C.II, Ks.4, TTK Basımevi, Ankara.
- Becker, W. (2011). Fredericvon Rosenberg Korrespondenzenund Akten des Deutschen Diplomaten und Aussenministers 1913-1937, Müchen, Oldernburg.
- Büyük Kültür Ansiklopedisi, (1984). C.8,Başkent Yayınları, Ankara.
- Cemal Paşa. (2001). Hatıralar, İş Bankası Yayınları.
- Danışmend, İ. H. (1971). İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi. c. 4, Türkiye Yayınevi, İstanbul.

- Dokumente und Materialien zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung, Reihe **2**, Bd. 2
(November 1917 - Dezember 1918), Hsg. vom Institut für Marxismus-Leninismus beim
Zentralkomitee der Sozialistischen Einheitspartei Deutschlands, 1957, Berlin, s.11.
- Hobsbawm, E. Kısa 20. Yüzyıl, Aşılıklar Çağı, Çev.Yavuz Alogan, Everest Yayınları, İstanbul.
- Kabacalı, A. (2006). Talat Paşa'nın Anıları. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Kurat, A.N. (1966), Birinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'de Bulunan Alman Generallerin
Raporları, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara.
- Ludendorff, E. (1919). Meine Kriegserinnerungen 1914-1918, Berlin.
- Mcneill, W. (2006). Dünya Tarihi, (Çev.) Alaeddin Şenel, İstanbul: İmge Kitabevi.
- Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi. (2013). Başbakanlık Devlet Arşivi Genel
Müdürlüğü Yay. İstanbul.
- Ordu Raporu, İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 4 Temmuz 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 7 Temmuz 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 11 Temmuz 1918 tarihli raporu.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 14 Temmuz 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 15 Temmuz 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 24 Temmuz 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 25 Temmuz 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 26 Temmuz 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 26 Temmuz 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 28 Temmuz 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 30 Temmuz 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 4 Ağustos 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 5 Ağustos 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 10 Ağustos 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 17 Ağustos 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 20 Ağustos 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 22 Ağustos 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 28 Ağustos 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 7 Eylül 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 8 Eylül 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 9 Eylül 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 16 Eylül 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 20 Eylül 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 22 Eylül 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 25 Eylül 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 26 Eylül 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 28 Eylül 1918 tarihli rapor.
....., İstanbul'dan Berlin'e ulaşan 29 Eylül 1918 tarihli rapor.
- Ortaylı, İ. (1983). Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu, Kaynak Yay., İstanbul.

- Rathmann, L. (1962). Berlin-Bağdat, Die emperialistische Nahostpolitik des Kaiserlichen Deutschlands, Berlin. Çev. Ragıp Zarakolu, Berlin-Bağdat, Alman Emperyalizminin Türkiye'ye Girişi, İstanbul.
- Sanders, L. Von, (1999). Türkiye'de Beş Yıl I, Çev. Örgün Uğurlu, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul.
- Schöningh F. (2008). Biographisches Handbuchdes Deutschen Auswartigen Dienstes 1871-1945, Wien-Zürich.
- Sezer, B., Egribel, E. ve Özcan, U. (2002). XX. Yüzyıl Türkiye Sosyolojisi 3, Öncü Basım Yayıncılık, İstanbul.
- Türkgeldi, A. F.(1951). Görüp İşittiklerim. TTK. Yayınları, Ankara.
- Uçarol, R. (1995). Siyasi Tarih (1789-1994), Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 4. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Yılmaz, V. (1993). I. Dünya Harbi'nde Türk Alman İttifakı ve Heyetleri, İstanbul.
- Wallach, J. L., (1976). Anatomie einer Militârhilfe, Der preussisch-deutschen Militârmissionen in der Türkei 1835-1919, Düsseldorf, Çev. Em. Tuğ. General Fahri Çeliker, Bir Askeri Yardımın Anatomisi, Türkiye'de Prusya-Alman Heyetleri 1835-1919, Ankara: Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Bşk. Yayınları, 1985.
- <http://landesarchiv-berlin.de/der-erste-weltkrieg-in-dokumenten>, 15.09.2019
- http://www.stahlgewitter.com/18_09_07.htm, 15.09.2019.
- <https://www.archivverlag.de/dokumente/militaergeschichte/erster-weltkrieg>, 15.09.2019.